

Zaštita prirode

Zaštita prirode i očuvanje biološke raznovrsnosti Srbije ostaju na dugoj listi čekanja Vlade Republike Srbije. Dok se rade procene i pregovara da li je Zakon o zaštiti prirode potrebno samo izmeniti i dopuniti, ili je potrebno izraditi novi zakon, intersektorska saradnja na zaštiti prirode je sve slabija. Dok se o politikama i propisima razgovara samo dok su na dnevno-političkoj agendi, ostaje malo vremena i finansijskih sredstava za očuvanja područja, staništa i vrsta.

Radna grupa za izradu Strategije zaštite životne sredine Republike Srbije – Stub IV, čiji su članovi i predstavnici Koalicije 27, na početku svog rada je identifikovala ključni problem: *Prisutni su značajni pritisci na prirodu i ugrožen je opstanak ekosistema.*

Ovako definisan ključni problem je potvrda stavova Koalicije 27 o neefikasnom upravljanju u sektoru zaštite prirode u Srbiji, koji su isticali tokom prethodnih godina u izveštajima iz senke.¹¹²

Krajem 2023. godine je započeta izrada novog Programa zaštite prirode, za period od 2024. do 2032. godine, uz uključivanje civilnog društva. Ali javnosti nisu dostupne informacija o tome kako je sproveden prethodni program, koji su rezultati, koje su naučene lekcije i šta je osnova za planiranje novog programa.

Od maja 2023. do kraja aprila 2024. godine sastanke su održavale radne grupe za izradu: Strategije zaštite životne sredine – Stub IV – biodiverzitet i ekosistemi; Uredbe o ekološkoj mreži i Programa zaštite prirode Republike Srbije. Vanredni parlamentarni izbori, održani decembra 2023. godine, usporili su rad na ovim dokumentima, tako da su oni u izveštajnom periodu nisu izrađeni, niti usvojeni/doneti.

U izveštajnom periodu je doneseno 16 akata o zaštiti područja. Proglašeno je 13 novih zaštićenih područja, a za tri područja su doneseni akti o reviziji.

112 <https://www.koalicija27.org/izvestaji-iz-senke/>

Pritisци на природу се настављају. Дванаест организација цивилног друштва и један научни институт од националног значаја поднели су примедбу на Насрт плана детаљне регулације соларне електране у КО „Опово“ и КО „Баранда“, којим се планирала девастација 3.800 ха панонских сланих степа и континенталних сланих бара и моčвара, а које се налазе у оквиру националне Еколошке мреже, односно Међународно важног подручја за птице (IBA) „Средње Потамишје“.

Strateški i zakonodavni okvir

Plan rada Vlade za 2023. godinu predviđao je izradu Predloga Zakona o zaštiti prirode do decembra 2023. godine, ali proces izrade nije pokrenut.¹¹³ I na nivou podzakonskih akata rokovi postavljeni u Planu Vlade za 2023. godinu nisu ispoštovani. Uredba o ekološkoj mreži nije doneta. Planom je predviđeno i iniciranje izrade više uredbi o proglašenju zaštićenih područja, mada za većinu nije bio propisan krajnju rok za donošenje. U novim uredbama o proglašenju zaštićenih područja (bez obzira da li se radi o reviziji zaštite ili pokretanju zaštite novog područja) napravljen je veoma dobar iskorak u primeni dela Zakona o zaštiti prirode („Službeni glasnik RS”, br. 36/2009, 88/2010, 91/2010 – ispr., 14/2016, 95/2018 – dr. zakon i 71/2021) koji se odnosi na savete korisnika, tako što je uveden član koji definiše: „Upravljač je dužan da u roku od šest meseci od dana stupanja na snagu ove uredbe, formira Savet korisnika u cilju međusobne saradnje i obezbeđivanja interesa lokalnog stanovništva i drugih korisnika zaštićenog područja.”¹¹⁴

Definisanje kompleksnog postupka ocene prihvatljivosti koji će uticati na projekte i aktivnosti u područjima nacionalne ekološke mreže i područjima mreže Natura 2000 u Srbiji (koja će po procenama obuhvatiti oko 38% teritorije¹¹⁵) zahteva bolje strukturiranu diskusiju, sa širim krugom zainteresovanih strana. Osim toga, rad na Uredbi o ekološkoj mreži, koji je započet 2023. godine, kao i donošenje Uredbe o oceni prihvatljivosti, čija se izrada planira već više godina, treba ubrzati imajući u vidu da se stara i još uvek aktuelna legislativa, kojom je uspostavljena nacionalna ekološka mreža i predviđena procedura ocene prihvatljivosti, pokazala kao neadekvatna i teško sprovodljiva.

113 https://www.mei.gov.rs/upload/documents/nacionalna_dokumenta/npaa/npaa_cetvrto_tromesecje_2023.pdf

114 <https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacaja/javne-rasprave/javni-uid-i-javna-rasprava-o-nacrtu-uredbe-o-proglašenju-i-studiji-zastite-parka-prirode-radan>

115 <http://www.natura2000.gov.rs/en/rich-biodiversity-of-serbia-will-be-part-of-the-natura-2000-network/>

Neusklađenost domaćih propisa sa zakonodavstvom Evropske unije vidi se na primeru zaštite vrsta koje bi morale da budu zaštićene u skladu s Direktivom o pticama. Potrebno je uložiti dodatne napore da se trajno zaštiti veći broj vrsta ptica koje se sada smatraju lovnom divljači, a čije populacije u Srbiji su ugrožene.

Radna grupa za izradu Strategije zaštite životne sredine je nastavila s radom u ovom izveštajnom periodu. Podgrupa za četvrti stub Strategije „Zaštita i investiranje u biodiverzitet i ekosisteme“ se sastajala više puta tokom 2023. i početkom 2024. godine, a rezultat je definisanje ciljeva, mera, aktivnosti, nadležnosti i potrebnih finansijskih sredstava za deo Strategije koji se odnosi na biodiverzitet i ekosisteme. Predstavnici Koalicije 27 su saradnici u izradi Strategije, a i organizovali su šire konsultacije sa civilnim društvom. Opšti utisak je da je neambiciozan deo Nacrta strategije zaštite životne sredine – Zelena agenda za Republiku Srbiju za period 2024–2033. godine koji se odnosi na zaštitu i investiranje u biodiverzitet i ekosisteme.

U okviru projekta „Pravna podrška pregovorima (PLAC III)“ angažovan je međunarodni ekspert u cilju podrške u usklađivanju zakonodavstva s pravnim tekovinama EU u vezi sa alohtonim invazivnim vrstama, što je značajna podrška u ovoj oblasti.

U drugoj polovini 2023. godine formirana je Radna grupa za izradu Programa zaštite prirode za period 2024–2032. godine, koji će biti usmeren ka ispunjenju ciljeva Kunming-Montreal globalnog okvira za biodiverzitet (KM-GBF).

Kunming-Montreal globalni okvir za biodiverzitet ima četiri oblasti i 23 cilja i predstavlja ambicioznu globalnu strategiju za transformaciju odnosa društva prema biodiverzitetu. Vizija Globalnog okvira za biodiverzitet do 2050. godine je: *Život u skladu sa prirodom*. Nacionalna strategija za biodiverzitet kao instrument politike za implementaciju Konvencije UN o biološkoj raznovrsnosti mora biti usklađena s novim globalnim okvirom i ciljevima. U toku je projekat podrške ranim aktivnostima u okviru KM-GBF, koji se finansira iz sredstava Globalnog fonda za životnu sredinu (GEF), uz podršku Programa Ujedinjenih nacija za životnu sredinu (UNEP) i u saradnji s Ministarstvom zaštite životne sredine. U okviru projekta uradiće se usklađivanje nacionalne strategije, tj. Programa

zaštite prirode, usaglašavanje sistema praćenja, politika i institucionalne koherentnosti, kao i finansiranje zaštite biodiverziteta.

U 2023. godini su urađene i izmene i dopune Zakona o naknadama za korišćenje javnih dobara.¹¹⁶ Javna rasprava o Nacrtu zakona sprovedena je od 10. aprila do 3. maja 2023. godine. Najveće interesovanje učesnika u javnoj raspravi odnosilo se na izmene i dopune naknade za korišćenje javnih površina, naknade za korišćenje zaštićenih područja i naknade za zaštitu i unapređivanje životne sredine. Zakon o naknadama za korišćenje javnih dobara je usvojen u oktobru 2023. godine.

U drugoj polovini 2023. godine, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede obavestilo je javnost da otpočinje izrada Nacrta zakona o izmenama i dopunama Zakona o divljači i lovstvu. Jedan od glavnih noviteta odnosio se na rad lovočuvarske službe, odnosno obavezu službenih lica lovočuvarske službe da nose službeno oružje. U verziji Zakona koji je i dalje na snazi, gubljenjem prava na nošenje oružja iz bilo kog razloga, službeno lice lovočuvarske službe gubilo bi i status službenog lica, što ostavlja mnogo prostora za zloupotrebu. U predloženoj, izmenjenoj verziji Zakona, nošenje službenog oružja bi bilo opciono. Takođe, među predloženim izmenama našle su se i mere zabrane bavljenja lovom u trajanju od jedne godine, odnosno trajna zabrana bavljenja lovom u slučaju ponavljanja nedozvoljenih radnji opisanih istim članom. Ipak, s promenom Vlade Republike Srbije, izmene Zakona o divljači i lovstvu su obustavljene i prema poslednjim informacijama, kompletna procedura će biti ponovljena u narednom periodu.

U izveštajnom periodu je doneseno 16 akata o zaštiti područja. Proglašeno je 13 novih zaštićenih područja, a za tri područja su doneseni akti o reviziji. Od većih područja proglašeni su predeli izuzetnih odlika „Potamišje“ na 22.633 ha, „Cer“ na 6.260 ha i „Kanjiški jaraši“ na 3.472 ha. U **Tabeli 3** nalazi se pregled svih područja koja su zaštićena u prethodnom periodu.

116 „Službeni glasnik RS“, br. 95/2018, 49/2019, 86/2019 – usklađeni din. izn., 156/2020 – usklađeni din. izn., 15/2021 – dop. usklađenih din. izn., 15/2023 – usklađeni din. izn., 92/2023 i 120/2023 – usklađeni din. izn.

Tabela 3: Područja zaštićena od marta 2023.
do aprila 2024. godine

Naziv područja	Kategorija	Površina	Broj službenog glasila
Predeo izuzetnih odlika „Potamišje”	I kategorija	22.633 ha	„Službeni glasnik RS”, br. 93/2023
Spomenik prirode „Dubočka pećina – Gaura Mare”	II kategorija	16 ha	„Službeni glasnik RS”, br. 52/2023
Spomenik prirode „Vražji kamen”	II kategorija	32 ha	„Službeni glasnik RS”, br. 52/2023
Specijalni rezervat prirode „Uvac”	I kategorija	11.845 ha (revizija sa 7.543 ha)	„Službeni glasnik RS”, br. 14/2024 „Službeni glasnik RS”, br. 27/2023
Park prirode „Stara Tisa kof Bisernog ostrva”	II kategorija	960 ha (revizija sa 392 ha)	„Službeni list APV”, br. 35/2023
Park prirode „Slatine u dolini Zlatice”	II kategorija	3.641 ha	„Službeni list APV”, br. 24/2023
Park prirode „Mrtvaje Gornjeg Potisja”	II kategorija	305 ha	„Službeni list APV”, br. 35/2023
Predeo izuzetnih odlika „Dolina Pčinje”	I kategorija	4.228 ha (revizija sa 2.606 ha)	„Službeni glasnik RS”, br. 21/2023
Predeo izuzetnih odlika „Cer”	I kategorija	6.260 ha	„Službeni glasnik RS”, br. 54/2023
Predeo izuzetnih odlika „Klisura Đetinje”	III kategorija	853 ha	„Službeni list grada Užica”, br. 23/2023
Predeo izuzetnih odlika „Ada Ciganlija”	III kategorija	471 ha	„Službeni list grada Beograda”, br. 41/2023
Predeo izuzetnih odlika „Kanjiški jaraši”	II kategorija	3472 ha	„Službeni list APV”, br. 35/2023
Spomenik prirode „Mrkonjski vis”	III kategorija	145 ha	„Službeni glasnik grada Leskovca”, br. 52/2023
Spomenik prirode „Dud kod Šuljima”	III kategorija	0.04 ha	„Službeni list grada Sremska Mitrovica”, br. 16/2023
Spomenik prirode „Zasavički hrast”	III kategorija	0.05 ha	„Službeni list grada Sremska Mitrovica”, br. 16/2023
Park prirode „Mali Bosut”	I kategorija	282 ha	„Službeni glasnik RS”, br. 08/2024

Za dva područja je izvršen i javni uvid u predloge uredbi o zaštiti. To su Park prirode „Mojstirsko-draške planine“, koji bi trebalo da obuhvati površinu od 10.822 ha i Uredba o reviziji Parka prirode „Radan“, kojom bi se površina ovog zaštićenog područja povećala za 2.200 ha (sa 41.313 ha na 43.513 ha).

Za još šest područja je pokrenut postupak zaštite, među kojima je najveće područje Predeo izuzetnih odlika „Rudnik“, koji bi trebalo da obuhvati površinu od 10.200 ha.

Prema gorenavedenim podacima, ukupna teritorija zaštićenih područja u Srbiji je u izveštajnom periodu porasla za 44.602 ha. U postupku zaštite se nalazi još 23.291 ha novozaštićene teritorije. Prema podacima dostupnim na sajtu Zavoda za zaštitu prirode,¹¹⁷ procenat površine pod zaštitom je na dan 3. aprila 2024. iznosio 8,65%, što ukupno čini 765.527 ha pod zaštitom. Na osnovu tog podatka i podataka o područjima koja su proglašena do sastavljanja ovog izveštaja, procenat teritorije pod zaštitom je porastao za oko 0,5%. Ukupno povećanje teritorije pod zaštitom postignuto tokom 2023. godine je nešto manje od planiranog u Akcionom planu za sprovođenje Programa Vlade 2023–2026. godine (9%).

Na osnovu broja novih zaštićenih područja i pokrenutih postupaka zaštite može se konstatovati da Ministarstvo zaštite životne sredine održava ove aktivnosti na relativno visokom nivou i da je jasno da je ovo jedan od prioriteta rada Vlade u oblasti zaštite prirode.

Postoje naznake da je ovaj proces pod snažnim uticajem interesnih sfera izvan sektora zaštite prirode i da je izložen i političkim uticajima govori i primer neobično brzog proglašenja Parka prirode „Mali Bosut“. Za ovo malo područje od oko 282 ha, koje se ni po čemu ne izdvaja od ostalih područja u postupku zaštite, Pokrajinski zavod za zaštitu prirode je dostavio izrađenu studiju zaštite 4. 12. 2023. Već 6. 12. 2023. godine Ministarstvo je objavilo pokretanje postupka zaštite, a zatim i pokrenulo javni uvid u Nacrt uredbe o zaštiti 18. 12. 2023. godine. Uredba o zaštiti je objavljena u Službenom glasniku RS od 8. februara 2024. godine. Evidentno je da se radi o neobično brzom postupku zaštite, a o

117 <https://zzps.rs/%d1%86%d0%b5%d0%bd%d1%82%d1%80%d0%b0%d0%bb%d0%bd%d0%b8-%d1%80%d0%b5d0%b3d0%b8d1%81d1%82d0%b0d1%80-%d0%b7d0%b0d1%88d1%82d0%b8d1%9b%d0%b5d0%bd%d0%b8d1%85-%d0%bf%d1%80d0%b8d1%80d0%be/>

tom slučaju su pisali i mediji.¹¹⁸ Drugi primer netransparentnog uticaja drugih sektora na procese zaštite područja je i neobično brzo povlačenje i ispravka Uredbe o reviziji Specijalnog rezervata prirode „Uvac“, koja je prvi put objavljena u aprilu 2023. godine, a zatim ponovo u februaru 2024. godine.

118 <https://insajder.net teme/udruzenju-poslanika-dejana-bulatovica-vlada-srbije-dala-na-upravljanje-park-prirode-mali-bosut-video>

Sprovođenje propisa

Na Sedmoj Konferenciji zemalja potpisnica Okvirne konvencije o zaštiti i održivom razvoju Karpata, koji je održan u Beogradu u oktobru 2023. godine, usvojena je Ministarska deklaracija kao i niz odluka koje će olakšati sprovođenje ove okvirne konvencije. Republika Srbija će predsedavati Konvenciji u naredne tri godine.

Postoje izazovi i u sprovođenju dodeljenih poslova. Na primer, Zavod za zaštitu prirode Srbije, za teritoriju Republike Srbije vodi registar zaštićenih prirodnih dobara i informacioni sistem o zaštiti prirode (baze podataka o zaštićenim prirodnim dobrima, staništima, zaštićenim vrstama, područjima ekološke mreže), izrađuje Plan zaštite prirodnih dobara, izrađuje stručne osnove za Program zaštite prirode i prirodnih vrednosti Republike Srbije i Izveštaj o stanju prirode. Neke od ovih baza, kao i izveštaji, nisu dostupni zainteresovanoj javnosti, što znatno otežava intersektorsku saradnju i smanjuje efikasnost zaštite prirode.

Iako postoji pomak u proglašenju novih zaštićenih područja, ostaju problemi vezani za upravljanje postojećim. Neki od njih su: neusklađenost prostornih planova nižeg reda i drugih sektorskih dokumenata sa aktom o proglašenju zaštićenog područja; nedovoljna saradnja nadzornih organa sa upravljačima zaštićenih područja, područjima ekološke mreže i izvan njih, kao i neadekvatna kaznena politika; nedovoljni kapaciteti na svim nivoima za primenu propisa, monitoring i upravljanje; neadekvatna organizaciona forma i sistem finansiranja i upravljanja zaštićenim područjima, ekološkom mrežom i vrstama.

U izveštajnom periodu nije bilo značajnih aktivnosti na uspostavljanju evropske ekološke mreže Natura 2000 u Srbiji. Očekuje se novi projekat posvećen uspostavljanju ekološke mreže Natura 2000, koji će biti finansiran iz IPA fondova. Određena sredstva za zaštitu i investiranje u biodiverzitet i ekosisteme su obezbeđena kroz projekat „EU za Zelenu agendu u Srbiji“, koji sprovodi UNDP.

Regionalna saradnja na zaštiti prirode, i na sprovođenju Zelene agende, realizuje se i kroz rad *Biodiversity Task Force* u okviru Radne grupe za životnu sredinu Regionalnog saveta za saradnju (RCC). Izrađena je analiza i mapa puta za izradu regionalne Strategije biodiverziteta.

Dvanaest organizacija civilnog društva i jedan naučni institut od nacionalnog značaja podneli su primedbu na Nacrt plana detaljne regulacije solarne elektrane u KO „Opovo” i KO „Baranda”, koje bi se prostirale na 3.800 hektara panonskih slanih stepa i kontinentalnih slanih bara i močvara, i nalaze se u okviru nacionalne Ekološke mreže, odnosno Međunarodno važnog područja za ptice (IBA) „Srednje Potamišje”.

U Primedbi koja je upućena Odeljenju za imovinsko-pravne, stambeno komunalne poslove, urbanizam, građevinarstvo i zaštitu životne sredine Opštinske uprave Opovo navodi se da bi ostvarivanje predmetnog projekta značilo trajnu devastaciju izuzetno vrednih staništa i nepovratno gubljenje osetljive životne zajednice, jedinstvene za područje Srbije, neprocenjive za Evropu i svet.

Na ovom području, zabeleženo je 185 vrsta ptica, 102 vrste algi, kao i 14 vrsta gmizavaca i vodozemaca, dok se u bazi podataka Centra za informacije o biodiverzitetu Biološkog fakulteta u Beogradu nalaze podaci o prisustvu 127 vrsta biljaka i životinja značajnih za zaštitu, od kojih je 21 vrsta na priložima Direktive o staništima, 28 vrsta na priložima Bernske konvencije, 103 vrste su zaštićene Pravilnikom o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih vrsta biljaka, životinja i gljiva, dok se 18 vrsta nalazi u kategoriji endemit/relikt/retka.

Prema preporukama Međunarodne unije za zaštitu prirode (IUCN) realizacija ovakvih projekata nije opravdana u oblastima visokog biodiverziteta, što područja KO „Opovo” i KO „Baranda” svakako jesu.

Javni uvid u Nacrt plana detaljne regulacije solarne elektrane u KO „Opovo” i KO „Baranda” i Izveštaj o strateškoj proceni uticaja Plana detaljne regulacije

solarne elektrane u KO „Opovo” i KO „Baranda” na životnu sredinu, održan je u maju 2024. godine.^{119, 120}

U trenutku izrade ovog izveštaja, informacije o daljem toku procesa usvajanja Plana detaljne regulacije solarne elektrane u KO „Opovo” i KO „Baranda” nisu bile javno dostupne.

Kao i prethodnih godina, zabeležen je nezakonit lov divljih vrsta kako vatrenim oružjem, tako i drugim nedozvoljenim sredstvima za lov kojima se divljač hvata živa. Nezakonit lov zabeležen je na ribnjacima i u slivovima velikih reka u zimskom periodu i to pomoću zabranjenih električnih vablica, odnosno iz motornih vozila u pokretu, kao i u odnosu na nelovne, tj. strogo zaštićene vrste. Tokom sezone migracije ptica, intenzivira se hvatanje živih primeraka strogo zaštićenih vrsta iz porodice zeba, upotrebom živih mamaca, zamki, lepka i ornitoloških nec mreža. U periodu sezone lova na prepelicu, tokom avgusta i septembra, zabeležen je drastičan porast upotrebe nezakonitih električnih vablica, kao i povećano prisustvo inostranih lovnih turista. Najekstremniji primer ove prakse zabeležen je u Opštini Blace, kada su dva dana zaredom u nezakonitom lovu zatečeni italijanski lovci, bez pratnje korisnika lovišta i bez neophodnih dozvola za lov i nošenje oružja. Tom prilikom otkrivena je i srpska lovno-turistička agencija koja na nekoliko svetskih jezika u svojoj internet prezentaciji nudi neograničen lov divljači. Nakon razotkrivanja protivzakonitih aktivnosti, rukovodstvo gazdujućeg lovačkog udruženja iz Blaca organizovalo je internet kampanju mržnje, što je rezultovalo brojnim pretnjama smrću koje su lovci upućivali aktivistima.

U periodu izveštavanja, zabeleženi su slučajevi sumnje na trovanje divljih vrsta ptica, od kojih je većina izvršena u odnosu na strogo zaštićene vrste. Ovaj izuzetno kompleksan problem u praksi zahteva terensko angažovanje pripadnika velikog broja nadležnih institucija i to: osnovnog javnog tužilaštva,

119 Komentar se odnosi na period nakon perioda izveštavanja, a dodati je zbog važnosti (tj. aktuelnosti) događaja za period koji pokriva Izveštaj.

120 <https://zavurbvo.rs/cir/aktuelnosti/planovi-na-javnom-uvidu/794-javni-vid-u-nacrt-plana-detaljne-regulacije-solarne-elektrane-u-k-o-opovo-i-k-o-baranda>

policije (kriminalističke tehničke ekipe), inspekcije za zaštitu životne sredine, fitosanitarne inspekcije, šumarska i lovne inspekcije, veterinarske inspekcije, sudije za prethodni postupak, Zavoda za zaštitu prirode Srbije, Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode, kao i nadležne veterinarske stanice, uz napomenu da je izuzetno poželjno i prisustvo zainteresovane javnosti, odnosno eksperata iz organizacija civilnog društva.

U martu 2024. godine, u okolini Kikinde došlo je do najvećeg zabeleženog pomora divljači u ovom delu Evrope, kada je više od 800 ptica iz porodice vrana, kao i 19 srna pronađeno mrtvo, sa znacima akutnog trovanja. Uprkos nezapamćenom broju stradale divljači, Naučnom institutu za veterinarstvo je dostavljeno svega osam jedinki, što se pokazalo kao nedovoljan uzorak za dokazivanje konkretnog uzroka pomora, s napomenom da je indikovano prisustvo cink-fosfida, koji u dodiru sa kiselim sredinama, poput želudačne kiseline, prerasta u gas i isparava, guši žrtve. Svega nekoliko dana kasnije, u okolini sela Mol, pronađena je i jedinka kritično ugrožene jedinke orla krstaša, sa znakovima akutnog trovanja. Napominje se da ni u jednom slučaju sumnje na trovanje divljih vrsta, kojih je tokom perioda izveštavanja bilo više od deset, nije zabeleženo prisustvo svih nadležnih institucija, što upućuje na to da je formiranje specijalne, intersektorske radne grupe ne samo potreba već i nužnost radi kvalitetnog prikupljanja dokaznog materijala, njihove analize i obrade, kao i daljeg toka krivičnog postupka, čiji je sudski epilog od suštinskog značaja za generalnu prevenciju ovog gorućeg problema. Nasuprot tome, stav Ministarstva za zaštitu životne sredine je da se neće formirati radna grupa, već će ovaj problem biti rešavan u okviru Rimskog strateškog plana o iskorenjivanju nezakonitog ubijanja, hvatanja i trgovine divljim vrstama ptica.

Na zahtev Sekretarijata Bernske konvencije, Ministarstvo zaštite životne sredine dostavilo je Izveštaj o nelegalnom ubijanju, zarobljavanju i trgovini divljim pticama, u okviru izveštaja *Scoreboard on IKB 2023* za period 2018–2023. godine,¹²¹ čija je poslednja i finalna verzija usvojena na 43. zasedanju Stalnog komiteta Bernske konvencije. Uvidom u ovaj dokument, u sektoru C, uočava se znatno odudaranje u izveštavanju Republike Srbije za 2020. godinu i 2023.

121 <https://rm.coe.int/tpvs26-2023-3rd-ikb-scoreboard-analysis/1680acfd8a>

godinu. U Izveštaju iz 2020. godinu navedeno je da je Republika Srbija po ovom pitanju donela Nacionalni akcioni plan koji se aktivno implementira i prati, kao i da postoji međusektorska saradnja, koja obuhvata međusobno obaveštavanje i kooperaciju. Nasuprot tome, Republika Srbija je 2023. godine u Izveštaju navela da se Nacionalni plan za nelegalno ubijanje, zarobljavanje i trgovinu divljim pticama tek priprema u okviru projekta Zelena agenda, u koordinaciji sa Kraljevinom Švedskom i Programom Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP). Istovremeno je napomenuto da će nacionalni komitet sa mapiranim zainteresovanim stranama biti ustanovljen do 2030. godine, u skladu sa Zaključkom Vlade Republike Srbije o prihvatanju Preporuke broj 205 (2019). Ostaje upitno pod kakvim je okolnostima došlo do ovakve drastične neusaglašenosti u periodima izveštavanja za 2020. i 2023. godinu. Sa sigurnošću se može reći da nije izrađen Nacionalni plan za sprečavanje nelegalnog ubijanja, zarobljavanja i trgovinu pticama pa otuda nije ni mogao biti implementiran.

U izveštajnom periodu izvršen je monitoring oglasa koji se odnose na trgovinu prepariranim jedinkama strogo zaštićenih i zaštićenih vrsta, odnosno njihove derivate, čiji je promet ograničen ili zabranjen Zakonom o zaštiti prirode. Tokom istraživanja zabeleženo je 68 oglasa, u okviru kojih su se našli preparati/derivati 78 vrsta, među kojima prednjače reptili iz reda krokodila, velike mačke poput leoparda, tigra i jaguara, medvedi i krupne ptice grabljivice.

Inspekcija za zaštitu životne sredine je tokom 2023. godine izvršila 133 redovna i 416 vanrednih inspeksijskih nadzora u oblasti zaštite prirode. U odnosu na 2022. godinu je smanjen broj redovnih inspeksijskih pregleda (217 u 2022. godini), ali je istovremeno značajno povećan broj vanrednih inspeksijskih nadzora (200 u 2022. godini). Pored toga, značajno je povećan i broj inspeksijskih nadzora kod lica kojima je načinjena šteta od strogo zaštićenih vrsta divljih životinja. U 2022. godini je broj takvih pregleda bio 39, a u 2023. godini 176 pregleda. Broj preventivnih inspeksijskih nadzora kod upravljača zaštićenih područja je u 2023. godini iznosio 18. To je značajno manje od 2022. godine, kada je izvršeno 45 ovakvih nadzora. U 2023. godini inspekcija je podnela 22 prekršajne prijave i tri prijave za privredni prestup, od koji su za deset predmeta donete presude. Ti brojevi ne odstupaju značajno od brojeva prijava u prethodnim godinama.

U Izveštaju o radu inspekcije za 2023. godinu se navodi da je Godišnji plan rada u potpunosti realizovan.

Broj predstavki koje građani podnose Inspekciji za zaštitu životne sredine iz godine u godinu se povećava, ali ne i broj postupanja Inspekcije po predstavkama građana. Jedan od razloga je i to što građani često imaju poteškoće prilikom ispunjenja administrativnih zahteva, jer ne mogu uvek da dođu do relevantnih podataka koji su potrebni da bi inspekcija adekvatno reagovala.

Finansiranje

Za zaštitu prirode je tokom 2023. godine iz budžeta Republike isplaćeno 840 miliona dinara (2,2% republičkih rashoda za ZŽS), što predstavlja povećanje iznosa u odnosu na 2022. godinu približno za četvrtinu. Svi projekti u oblasti zaštite prirode u nadležnosti su MZŽS. Za uređenje i unapređenje sistema zaštite prirode i očuvanje biodiverziteta potrošeno je 135 miliona dinara, što su uglavnom troškovi administracije i upravljanja, čemu bi trebalo pridodati i budžetsku podršku radu Zavoda za zaštitu prirode Srbije od 172 miliona dinara. Pojedinačno najveći rashod u ovoj oblasti su podsticaji za upravljanje zaštićenim prirodnim dobrima od nacionalnog interesa, za šta je u 2023. izdvojeno oko 350 miliona dinara – 20% više nego u prethodnoj godini. Sektoru zaštite prirode pripojen je i projekat pošumljavanja i cilju zaštite predeonog diverziteta (potrošeno 95 miliona dinara u 2023. godini), koji podrazumeva sufinansiranje nabavke sadnica i izvođenja radova za pošumljavanje autohtonim vrstama drveća i žbunja na zemljištu koje je u nadležnosti gradova i opština. Takođe, u okviru projekta očuvanja i zaštite zemljišta kao prirodnog resursa potrošeno je 56 miliona dinara, u cilju sprečavanja ili otklanjanja štetnih promena u zemljištu kako bi se sačuvala njegove funkcije kao prirodnog resursa.

Analiza budžetskih rashoda lokalnog nivoa vlasti pokazuje da su rashodi klasifikovani kao zaštita prirode iznosili blizu 800 miliona dinara u 2023. godini, što obuhvata i sredstva koja su JLS dobila za sufinansiranje projekata iz budžeta Republike. Međutim, detaljnijim sagledavanjem utvrđeno je da ovaj iznos, po svemu sudeći, neretko obuhvata i administrativne troškove svih aktivnosti u oblasti životne sredine na lokalnom nivou, koje na osnovu javno dostupnih podataka nije moguće precizno odvojiti od poslova koji se isključivo odnose na zaštitu prirode. Drugim rečima, finansijska sredstva koja su zaista uložena u zaštitu prirode najverovatnije su nešto manja, zbog toga što određeni broj JLS i druge rashode u sektoru životne sredine knjiži na stavkama pod generičkom oznakom zaštita prirode. Najvažnije aktivnosti JLS odnosile su se na sprovođenje projekata za koje su dobile sredstva na konkursima koje raspisuje

MZŽS (pošumljavanje i zaštita zemljišta), kao i budžetske dotacije za upravljanje zaštićenim prirodnim dobrima u nadležnosti gradova i opština. Posmatrano po pojedinačnim lokalnim jedinicama, najviše sredstava za zaštitu prirode isplaćeno je iz budžeta AP Vojvodina (oko 215 miliona dinara), Grada Beograda (128 miliona dinara), Požarevca (120 miliona dinara), dok su u slučaju ostalih gradova i opština iznosi obično bili znatno ispod 50 miliona dinara.

Budžet za 2024. godinu najavljuje povećanje rashoda za zaštitu prirode za oko 50% u odnosu na prošlogodišnji nivo. Naime, budžetski izdaci za zaštitu prirode planirani su u ovoj godini u iznosu od skoro 1,3 milijarde dinara, ali je njihov udeo u ukupnim republičkim rashodima za ZŽS i dalje relativno skroman (2,8%). Opšta ocena je da Vlada u ovoj godini planira nastavak sprovođenja istih programa zaštite prirode kao u 2023. godini, ali s nešto većim budžetom za te aktivnosti. Korak u dobrom smeru predstavlja planirano povećanje iznosa za program sufinansiranja upravljanja zaštićenim prirodnim dobrima za 40% u odnosu na prošlu godinu, na 500 miliona dinara. Međutim, to je po svemu sudeći još uvek značajno manje od stvarno potrebnih sredstava, posebno u odsustvu razvoja drugih ekonomskih instrumenata za njihovo održivo finansiranje. Skoro dvostruko više sredstava planirano je za administraciju i upravljanje u ovoj oblasti – 263 miliona dinara (Uređenje i unapređenje sistema zaštite prirode i očuvanja biodiverziteta), uključujući i primetno veću podršku radu Zavoda za zaštitu prirode Srbije (284 miliona dinara). Za projekat pošumljavanja u cilju zaštite i očuvanja predeonog diverziteta ove godine planirano je 200 miliona dinara, a za očuvanje i zaštitu zemljišta kao prirodnog resursa 50 miliona dinara.

Preporuke

Strateški i zakonodavni okvir

- 1.** Kroz transparentan i inkluzivan proces izraditi i usvojiti novi Zakon o zaštiti prirode u skladu sa zakonodavstvom Evropske unije, potvrđenim međunarodnim sporazumima, dobrom praksom u ovoj oblasti i potrebama zaštite prirode u Srbiji.
- 2.** Urediti postupak ocene prihvatljivosti za ekološku mrežu kroz Zakon o zaštiti prirode i Uredbu o oceni prihvatljivosti.
- 3.** Izmeniti i dopuniti Pravilnik o proglašenju i zaštiti strogo zaštićenih i zaštićenih vrsta biljaka, životinja i gljiva i Pravilnik o proglašavanju lovostajem zaštićenih vrsta divljači tako da u potpunosti budu transponovane odredbe Direktive o staništima i Direktive o pticama koje se odnose na lov.
- 4.** Izraditi i usvojiti protokol kojim bi se precizno utvrdio sled i način postupanja nadležnih organa prilikom otkrivanja slučajeva trovanja, ali i drugih slučajeva nezakonitih radnji nad divljim vrstama.
- 5.** Formirati međuministarsku radnu grupu za zaštićena područja i ekološku mrežu koja će koordinisati rad na izradi planskih dokumenata, studija zaštite, planova upravljanja i aktima zaštite područja.
- 6.** U Zakonu o zaštiti prirode definisati rezervat biosfere kao vrstu zaštićenog područja i propisati nadležnosti i osnovne mere za upravljanje takvim područjima.

Sprovođenje propisa

- 7.** Unaprediti kapacitete Ministarstva zaštite životne sredine u oblasti zaštite prirode, prioritetno povećati broj zaposlenih u sektoru.
- 8.** Unaprediti kapacitete zavoda za zaštitu prirode (pokrajinskog i republičkog) kroz povećanje broja stručnog osoblja i tehničke opremljenosti.
- 9.** Nastaviti izgradnju kapaciteta policije, inspekcije, tužilaštva i sudstva za sprovođenje propisa koje se odnose na zaštitu vrsta i staništa, uz saradnju sa stručnim organizacijama civilnog društva.
- 10.** Poboljšati planiranje i sprovođenje inspekcijskog nadzora nad zaštićenim područjima, odnosno područjima ekološke mreže.
- 11.** Obezbediti za slobodan pristup onlajn-bazi izdatih rešenja o uslovima zaštite prirode Ministarstva za zaštitu životne sredine Republike Srbije i zavoda za zaštitu prirode za sve zainteresovane strane.
- 12.** Unaprediti saradnju sa zainteresovanim stranama u primeni međunarodnih sporazuma u oblasti zaštite prirode kroz redovno informisanje i konsultovanje.
- 13.** Formirati Nacionalni savet za ekološku mrežu Natura 2000 i tako osigurati intersektorsku saradnju i kontinuiranu institucionalnu podršku.
- 14.** Uraditi procenu efikasnosti upravljanja zaštićenim područjima, uspostaviti mehanizme za praćenje efikasnosti upravljanja i obezbediti dostupnost izveštaja javnosti.
- 15.** Ojačati kapacitete Jedinice za suzbijanje ekološkog kriminala i zaštitu životne sredine (JESK), kao i koordinaciju rada ove Jedinice s drugim sektorima.

16. Izraditi odgovarajuće, ciljane tematske vodiče za detaljnijim objašnjenjima procedura ocene prihvatljivosti i praktičnim primerima iz prakse (poželjno, zadovoljavajućom i lošom praksom). Upoznati zainteresovane strane s procedurama ocene prihvatljivosti pomoću vodiča i pratećih materijala.
17. Omogućiti javni uvid u uspostavljeni elektronski Centralni registar zaštićenih prirodnih dobara i razviti njegove funkcionalnosti koje omogućavaju da za svako zaštićeno područje sadrži, između ostalog, desetogodišnji plan upravljanja, godišnje programe upravljanja i izveštaje o sprovođenju godišnjeg programa upravljanja.

Finansiranje

18. Nastaviti redovno finansiranje aktivnosti za uspostavljanje ekološke mreže Republike Srbije i Natura 2000, uz potpuno i redovno izveštavanje o sprovedenim aktivnostima i utrošenim sredstvima.
19. Obezbediti veća finansijska sredstva za upravljanje zaštićenim područjima, kao i za zaštitu vrsta i staništa na nacionalnom i lokalnom nivou.

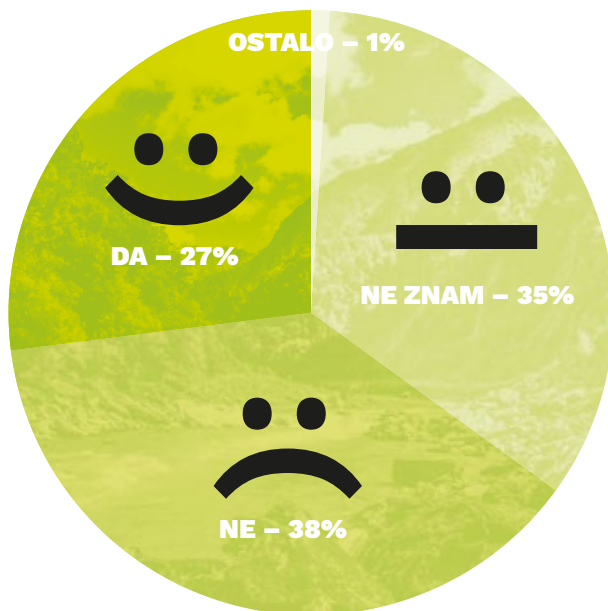

ZAŠTITA PRIRODE

ŽIVOT U ZAŠTIĆENOM PODRUČJU IZ UGLA STANOVNIKA I POSETILACA

PITANJE:

Da li ste zainteresovani da se lično više uključite u rad upravljača zaštićenog područja u kome živite, da neposrednije učestvujete u procesima odlučivanja, kroz svoja znanja, iskustva, predloge?

U POZITIVNOM KONTEKSTU:

Za većinu ispitanika iz zaštićenih područja je zajedničko zadovoljstvo što žive u zdravoj, čistoj, prirodnoj sredini, bez buke, gužve, stresa; naročito se naglašava blagotvoran uticaj na odgajanje dece.

U NEGATIVNOM KONTEKSTU:

Najčešće se navode seča šuma, bespravna (divlja, prekomerna) gradnja, otpadne vode.

Zaštićena područja obuhvaćena istraživanjem: Fruška gora, Đerdap, Tara, Suva planina, Gradac, Ludoško jezero, Obedska bara, Veliko ratno ostrvo
Učestvovalo ukupno: 624 građana/građanke kroz ankete i dubinske intervjue.

